

ԳԵՎՈՐԳ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի հայցորդ

**ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՍԲ
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՍՈՒԲՅԵԿՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
(ԻՐԱՎՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ)**

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը տնտեսական ընկերության կազմակերպա-իրավական ձևերից մեկն է: Ընկերության, ինչպես նաև քաղաքացիական իրավունքի մնացած բոլոր սուբյեկտների մասնակցությունը քաղաքացիական իրավահարաբերություններին պայմանավորված է նրանց իրավասուբյեկտությամբ: Իրավասուբյեկտությունը, որպես իրավաբանական կատեգորիա, իր հաստատուն տեղն է գտել քաղաքացիական իրավունքում, սակայն այն կիրառելի չէ մի շարք երկրների, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսդրությամբ: ՍՍՀՄ-ի պայմաններում իրավասուբյեկտությունը, որպես այդպիսին, խորապես և բազմակողմանի ուսումնասիրվել է ֆիզիկական անձանց¹ վերաբերյալ, իսկ իրավաբանական անձանց իրավասուբյեկտությունը հազվադեպ է դարձել առանձին ուսումնասիրության առարկա: Ընդ որում, իրավասուբյեկտության և դրա բովանդակության վերաբերյալ գիտնականներն ունեն տարածայնություններ: Այդ պատճառով հարկ ենք համարում մանրամասնել իրավասուբյեկտության կատեգորիայի հետ կապված մի քանի հասկացություններ և տերմիններ:

Գիտնականներից շատերի կարծիքով, «իրավասուբյեկտությունը» «իրավունակությունից» և «գործունակությունից» բաղկացած ընդհանրական հասկացություն է²:

Յա. Ռ. Վեբերսի տեսակետի համաձայն՝ բազմաթիվ իրավահարաբերություններում

իրավունքի սուբյեկտները կարող են օժտված լինել միայն իրավունակությամբ, եթե հնարավոր է լրացնել գործունակության բացակայությունը³: *Այսպես՝ անգործունակ ճանաչված քաղաքացին փաստորեն պահպանում է իր իրավունակությունը, սակայն, գործունակությունը նրա փոխարեն իրականացնում է անգործունակի խնամակալը:*

Ըստ մեզ, իրավունակության կատեգորիան իրավաբանորեն ենթադրում է այն իրավունքների շրջանակը, որոնցով կարող են օժտված լինել իրավունքի կոնկրետ սուբյեկտները, և դրա սահմանափակումը նշանակում է սուբյեկտների կողմից իրավունքների ձեռքբերման *սահմանափակություն*, իսկ գործունակության բացակայությունը (սահմանափակումը) առաջ է բերում սուբյեկտների կողմից իրենց սեփական գործողություններով իրավունքների և պարտականությունների ձեռքբերման և իրականացման անհնարիանություն:

Իրավասուբյեկտություն կատեգորիան ոչ թե ընդհանրական, այլ անհատական բնույթի է: Դրա բնույթի անհատական լինելը բացատրվում է նրանով, որ նախ և առաջ իրավունքի տարբեր սուբյեկտների համար դրա բաղադրիչներն (իրավունակություն, գործունակություն) ունեն տարբեր ծավալներ: Այդ առումով լիովին համաձայն ենք Մ. Վ. Կրոտովի հետ, որը գրում է. «Իրավասուբյեկտությունը ոչ թե որակների հավաքական է, որոնց ամբողջությամբ պետք է օժտված լինեն քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտ-

ները, այլ օրենքով սահմանված հատկանիշ, որով օժտվում են առանձին սուբյեկտները՝ քաղաքացիական շրջանառությանը մասնակցելու համար»⁴:

Արդի քաղաքացիական իրավունքի գիտությունը իրավասուբյեկտությունը դիտում է որպես քաղաքացիական իրավահարաբերություններին մասնակցելու սուբյեկտի սոցիալական իրավական հնարավորություն: Ինչպես նշում է Վ. Ս. Եմր. «Իրավասուբյեկտությունն իր բնույթով իրավունքի ընդհանրական տեսակ է, որն ապահովված է պետության կողմից նյութական և իրավաբանական երաշխիքներով: Իրավասուբյեկտությունը պետության և սուբյեկտների միջև երկարատև կապի արդյունք է, և հենց այդ կապի առկայության ուժով, ցանկացած իրավասուբյեկտ անձի վրա դրված է այնպիսի սկզբունքային պարտականություն, ինչպիսին է օրենքների պահպանումը՝ դրանց սոցիալական նշանակությանը համապատասխան: Իրավունակությունը սուբյեկտի ունակությունն է՝ ձեռք բերելու իրավունքներ և կրելու դրանց համապատասխան պարտականություններ, իսկ գործունակությունը սուբյեկտի կողմից իրավունքներ ձեռք բերելու և պարտականություններ ստանձնելու ու դրանք իրականացնելու ունակությունն է»⁵:

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը, որպես իրավունքի սուբյեկտ, մասնակցում է տարբեր իրավահարաբերություններում, ուստի նրա իրավասուբյեկտությունը բազմակողմանի է: Իրավաբանական անձի կարգավիճակ ձեռք բերելով՝ ընկերությունը դառնում է քաղաքացիական, վարչական, ֆինանսական, աշխատանքային և այլ իրավահարաբերությունների մասնակից: Չնայած դրան՝ ընկերության իրավասուբյեկտությունը քաղաքացիական իրավական բնույթի է, քանի որ այն ամենից առաջ քաղաքացիաիրավական կատեգորիա է, և կազմակերպությունն էլ ստեղծվում է քաղաքացիական շրջանառության որոշակի պահանջները բավարարելու նպատակով: Այս առումով լիովին համաձայն ենք Լ. Գրոսի հետ, որի կարծիքով՝

«Աշխատանքային և ֆինանսական իրավունքում իրավաբանական անձի ունեցած իրավասուբյեկտությունը բխում է քաղաքացիաիրավական իրավասուբյեկտությունից»⁶:

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության ստեղծումը, դրա գործունեությունն ու դադարումը կարգավորվում են քաղաքացիական իրավունքի նորմերով: Ընկերությունը վարչական, հարկային, աշխատանքային և այլ իրավահարաբերություններին մասնակցում է այնքանով, որքանով որ այն ճանաչվում է որպես քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտ՝ իրավաբանական անձ: Այլ կերպ ասած՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցությունն այլ իրավահարաբերություններին ածանցյալ է նրա քաղաքացիական իրավասուբյեկտությունից:

Ինչպես նշվեց, իրավասուբյեկտությունը բաղկացած է իրավունակությունից և գործունակությունից: Սակայն սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության, որպես իրավունքի արհեստական սուբյեկտի, և ֆիզիկական անձի իրավունակության բնույթն ու բովանդակությունը միմյանցից տարբերվում են:

Քաղաքացու իրավունակությունը, օրենսգրքի 20-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն, քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ կրելու ունակությունն է, որը բոլոր քաղաքացիների համար ճանաչվում է հավասարապես: Այսինքն՝ քաղաքացու իրավունակությունը ցանկացած քաղաքացու պատկանող և նրանից անօտարելի իրավունք է՝ ձեռք բերելու օրենքով թույլատրելի որոշակի իրավունքներ և կրելու դրանց համապատասխան պարտականություններ:

Դրա հետ մեկտեղ, սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության մասնակցությունն իրավահարաբերություններին ունի որոշակի սահմաններ: Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունն իր իրավունակության ուժով կարող է մասնակցել միայն քաղաքացիական որոշակի իրավահարա-

բերություններում, քանի որ այն կարող է ունենալ միայն այնպիսի իրավունքներ և պարտականություններ, որոնք սահմանված են օրենքով և համապատասխանում են ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված նրա գործունեության առարկային:

Իրավաբանական անձանց հատուկ իրավունակության սկզբունքն ամրագրված է օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 1-ին կետով, որի համաձայն՝ իրավաբանական անձը կարող է ունենալ իր հիմնադիր փաստաթղթերով նախատեսված գործունեության նպատակներին համապատասխան քաղաքացիական իրավունքներ և կրել այդ գործունեության հետ կապված պարտականություններ:

«Իրավաբանական անձի իրավունակության հատուկ կամ, այլ կերպ ասած, նպատակային բնույթը պատմականորեն պայմանավորված է նրանով, որ կապիտալիզմի զարգացման նախնական փուլում կորպորացիաները ստեղծվում էին թույլտվության եղանակով: Բացի այդ, իրավունքների սահմանափակումը բացատրվում է իրավաբանական անձի արհեստական բնույթով»⁷:

Ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք օբյեկտիվ իրավունքի ծնունդ են, սակայն, եթե քաղաքացուն անհրաժեշտ է ընդհանուր իրավունակություն, քանի որ նա իր միանձնյա կամքով կարող է իր առջև դնել բազմատեսակ խնդիրներ և անցնել մեկից մյուսին, ապա իրավաբանական անձը ստեղծվում է մեկ կամ մի քանի անձանց կամքով, որոնք, իրավաբանական անձ ստեղծելով, իրենց առջև դնում են այս կամ այն նպատակների հասնելու որոշակի խնդիրներ:

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության իրավունակությունը հատուկ բնույթի է, այսինքն՝ նա իրավունակ է սոսկ այն նպատակի շրջանակներում, որի համար ստեղծվել է: Ինչպես նշում է Վ. Ի. Սինայսկին. «Իրավաբանական անձը միշտ պետք է օժտված լինի հատուկ իրավունակությամբ, որպեսզի չիշխի ընդհանուր իրավունակությամբ օժտված ֆիզիկական անձանց»⁸:

Իրավաբանական անձի հատուկ իրավունակության սկզբունքը իմպերատիվ կերպով սահմանված էր նաև ՀՍՍՀ 1964 թվականի Քաղաքացիական օրենսգրքի⁹ 27-րդ հոդվածով, որի համաձայն՝ իրավաբանական անձն օժտված է քաղաքացիական իրավունակությամբ՝ իր գործունեության համար սահմանված նպատակներին համապատասխան: Այդ նույն օրենսգրքի 50-րդ հոդվածը սահմանում էր, որ անվավեր է իրավաբանական անձի կրեքած այն գործարքը, որը հակասում է նրա կանոնադրության մեջ նշված նպատակներին:

Որպես իրավունքի սուբյեկտ՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը սոցիալական իրողություն է, հասարակության զարգացման անհրաժեշտ պայման: Սակայն հասարակական կյանքը և ինքը՝ իրավունքը, կամային գործունեությունից դուրս անիմաստ են: Մարդկանց խումբը միավորող նպատակը հասարակական անհրաժեշտություն է և առանձնանում է այլ նպատակներից: Օբյեկտիվորեն պայմանավորված և մարդկանց գիտակցությամբ ընդունված լինելով՝ այդ նպատակը դառնում է նրանց գործունեության որոշիչը, քանի որ դրան հասնելը պահանջում է կամային ջանքերի գործադրում: Այդ պատճառով ոչ միայն մարդկանց տվյալ խմբի կամ առանձին անհատի կամքն է որոշում իրավաբանական անձի նպատակը, այլ ինքը՝ գոյություն ունեցող նպատակն է որոշում և ուղղորդում այդ կամքի գործունեությունը:

Ուսումնասիրելով իրավաբանական անձի ընդհանուր և հատուկ իրավունակության իրավական հիմքերը՝ գիտնականներից շատերը հաշվի չեն առնում այն հանգամանքը, որ իրավունակության բովանդակությունը կազմում են ոչ թե փաստացի իրավունքներն ու պարտականությունները, այլ միայն իրավունքներ ձեռք բերելու և դրանց համապատասխան պարտականություններ կրելու սուբյեկտների հնարավորությունը: Այլ կերպ ասած՝ իրավունակությունը յուրաքանչյուր սուբյեկտի համար ընդամենը իրավունքի տիրապետման անհրաժեշտ պայման է, սուբյեկտիվ իրավուն-

քի անհրաժեշտ նախապայման: Այս առումով չի կարելի համաձայնել այն կարծիքի հետ, որի համաձայն. «Իրավաբանական անձի իրավունակությունը նրա իրավունքների և պարտականությունների ամբողջությունն է, որոնք կազմակերպության կողմից օգտագործվում են ձեռնարկատիրական գործունեության իրականացման համար»¹⁰: Մինչդեռ պատկերավոր կարծիք է հայտնել Գ. Թոսունյանը, որի համաձայն. «Իրավաբանական անձի կողմից իրավունքներ ձեռք բերելու և պարտականություններ կրելու նախապայմանը նրա իրավունակությունն է»¹¹:

Նույնպիսի սխալ է պարունակում նաև այն պնդումը, թե «Լիցենզիայի հիման վրա ծագող իրավաբանական անձի իրավունակությունը հատուկ չէ, այլ լրացուցիչ, քանի որ ձեռնարկատերը լրացնում է իր ընդհանուր իրավունակությունը նոր հնարավորություններով»¹²:

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության հատուկ իրավունակության բովանդակության հստակեցումը հնարավոր է օրենսդրի կողմից օգտագործվող տերմինների պարզաբանման միջոցով: Օրենսգիրքն օգտագործում է հետևյալ տերմինները՝ «գործունեության նպատակ», «գործունեության տեսակ» (օրենսգրքի 52 հոդված), «գործունեության առարկան և նպատակները» (օրենսգրքի 55 հոդված):

Առևտրային կազմակերպությունների հիմնական նպատակը, օրենսգրքի 51 հոդվածի համաձայն, անվանվել է «շահույթ ստանալը»:

Օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետում խոսվում է այն մասին, որ առևտրային կազմակերպությունները կարող են ունենալ օրենքով չարգելված գործունեության ցանկացած «տեսակներ» իրականացնելու համար անհրաժեշտ քաղաքացիական իրավունքներ և կրել քաղաքացիական պարտականություններ: Դրա հետ մեկտեղ օրենսգիրքը չի մեկնաբանում «գործունեության առարկա» տերմինի բովանդակությունը:

Իրավաբանական գրականության մեջ տեսակետ կա նաև այն մասին, որ «Առևտրա-

յին իրավաբանական անձի գործունեության առարկան շահույթ հետապնդելն է»¹³: Մեր կարծիքով, նման մոտեցումը ճիշտ չէ, քանի որ շահույթ ստանալը ստեղծվող առևտրային կազմակերպությունների նպատակն է, բայց ոչ երբեք գործունեության առարկան: Ինչ վերաբերում է գործունեության առարկային, ապա դա օրենքով թույլատրվող և ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված գործունեության այն կոնկրետ տեսակն է, որի իրականացման արդյունքում ընկերությունը հասնում է իր ստեղծման նպատակին, այսինքն՝ շահույթ ստանալուն: Այս առումով լիովին համաձայն ենք Կ. Պ. Կրյաժևսկիի այն տեսակետին, որի համաձայն. «Իրավաբանական անձի գործունեության առարկա ասելով պետք է հասկանալ կանոնադրությամբ որոշակիորեն սահմանված այն գործունեության տեսակները, որոնք կազմակերպությունն իրավասու է իրականացնել»¹⁴:

Օրենսգրքի 52-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ առևտրային կազմակերպությունները կարող են ունենալ օրենքով չարգելված գործունեության ցանկացած տեսակներ իրականացնելու համար անհրաժեշտ քաղաքացիական իրավունքներ և կրել քաղաքացիական պարտականություններ: Ասվածից կարելի է հետևություն անել, որ ընկերությունները կարող են ստեղծվել օրենքով չարգելված գործունեության ցանկացած տեսակների իրականացման համար: Սակայն, դրա հետ մեկտեղ այդ նորմի շարադրանքից հետևում է, որ գործունեության կոնկրետ տեսակի իրականացման համար ստեղծվելուց հետո առևտրային իրավաբանական անձը կարող է ունենալ միայն այդ գործունեության իրականացման համար անհրաժեշտ քաղաքացիական իրավունքներ և կրել դրանց համապատասխան պարտականություններ: Այլ կերպ ասած՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը, որպես առևտրային իրավաբանական անձի կազմակերպաիրավական ձևերից մեկը, օժտված է հատուկ իրավունակությամբ: Այսինքն՝ այն կարող է ստեղծվել օրենքով չարգելված գոր-

ծունեության ցանկացած տեսակ ծավալելու համար, սակայն, կոնկրետ գործունեության տեսակի (գործունեության առարկա) սահմանումով. այն իրավունք չունի զբաղվելու այլ տեսակի գործունեությամբ: Իսկ ինչ վերաբերում է գործունեության առարկային, ապա որոշակի տեսակի գործունեություն իրականացնելու համար այն կարող է ունենալ միայն դրան համապատասխան իրավունքներ և կրել դրանց համապատասխան պարտականություններ:

Ինչպես հայտնի է, իրավասուբյեկտությունն իր մեջ ներառում է իրավունակությունն ու գործունակությունը: Ֆիկցիայի տեսության կողմնակիցները պնդում են, որ իրավաբանական անձը չի կարող օժտված լինել իրական կամքով, այսինքն՝ գործունակությամբ: Դրա հետ մեկտեղ կարծիք կա, որ «Իրավաբանական անձը, որպես իրավունքի սուբյեկտ, պետք է օժտված լինի և՛ իրավունակությամբ, և՛ գործունակությամբ»¹⁵: Ավելին, իրական սուբյեկտի տեսության կողմնակիցներից Գիրկեն գրում է, որ իրավաբանական անձը, որպես իրավունքի սուբյեկտ, պարտադիր կերպով պետք է օժտված լինի կամքով, որը հանդես է գալիս որպես նրա ներքին շարժումների յուրատեսակ զսպանակ¹⁶:

Իսկապես, կազմակերպության կամքը և նպատակը միմյանց պայմանավորող և առանձին-առանձին վերցրած էական նշանակություն ունեն իրավունքի սուբյեկտի համար, քանի որ առանց կամքի հնարավոր չէ հասնել նպատակին, իսկ առանց նպատակի չի կարելի որոշել սուբյեկտի կամքի ուղղվածությունը: Ինչպես «իրավաբանական անձ» կատեգորիան, այնպես էլ «իրավաբանական անձի կամք» հասկացությունը իրավական երևույթ է: Այդ առումով անժխտելի է, որ իրավաբանական անձի գործունեությունը կարող է կազմակերպվել առնվազն մեկ մարդու մասնակցությամբ: Կամքով օժտված են մարդիկ, որոնք ընդունակ են ներգործել իրավաբանական անձի գործունեության վրա: Վերջին հաշվով հենց մարդկանց կամքն է, որը դառնում է իրավաբանական անձի կամք:

Այդ կամքը որոշվում և ուղղորդվում է այն նպատակով, ինչի համար ստեղծվում է իրավաբանական անձը: Հետևաբար, լինելով իրավունքի սուբյեկտ, իրավաբանական անձն օժտված է նաև իրավասուբյեկտության բաղադրիչներից՝ գործունակությամբ:

Ֆիզիկական անձի գործունակությունը, օրենսգրքի 24-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն, իր գործողություններով քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ ձեռք բերելու և իրականացնելու, իր համար քաղաքացիական պարտականություններ ստեղծելու և դրանք կատարելու քաղաքացու ունակությունն է: Իրավաբանական անձի գործունակության պաշտոնական հասկացությունը Հայաստանի Հանրապետության գործող քաղաքացիական օրենսդրությունում բացակայում է, ինչը, երևի թե, պայմանավորված է նրանով, որ իրավաբանական անձի գործունակությունն իրականացվում է նրա մարմինների միջոցով, որոնք բաղկացած են մարդկանցից: Օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ իրավաբանական անձը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ է ձեռք բերում և քաղաքացիական պարտականություններ է ստանձնում իր մարմինների միջոցով, որոնք գործում են օրենքին, այլ իրական ակտերին ու նրա կանոնադրությանը համապատասխան: Օրենքով նախատեսված դեպքերում իրավաբանական անձը քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ կարող է ձեռք բերել նաև իր ներկայացուցիչների կամ մասնակիցների միջոցով (օրենսգրքի 57 հոդվածի 2-րդ կետ):

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունն իր գործունակության ուժով կարող է իր գործողություններով ձեռք բերել քաղաքացիական իրավունքներ և կրել դրանց համապատասխան պարտականություններ, ինքնուրույն իրականացնել ձեռք բերված իրավունքներն ու կատարել ստանձնած պարտականությունները և պատասխանատվություն կրել քաղաքացիական իրավախախտումների համար (օրենսգրքի 60-րդ

հողված):

Գործունակությունը՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության կողմից սեփական գործողություններով իրավունակության իրականացման ունակությունն է:

Ի տարբերություն քաղաքացիների, որոնց գործունակությունը կախված է նրանց տարիքից, առողջական վիճակից և այլ գործոններից (օրենսգրքի 29, 30, 32 հոդվածներ), իրավաբանական անձինք, անկախ իրենց իրավունակության ծավալից, ընդհանուր կանոնի համաձայն, ունեն հավասար գործունակություն: Որոշ գիտնականների կարծիքով, իրավաբանական անձը պետք է ունենա լրիվ գործունակություն, նրա գործունակությունը չի կարելի սահմանափակել, և իրավաբանական անձին հնարավոր չէ ճանաչել անգործունակ¹⁷: Իրավաբանական անձին անգործունակ ճանաչելու անհնարինության վերաբերյալ հեղինակի տեսակետը միանգամայն հիմնավոր է, քանի որ, իրենց հոգեկան վիճակի հետ կապված, անգործունակ կարող են ճանաչվել միայն քաղաքացիները: Ինչ վերաբերում է գործունակության սահմանափակմանը, ապա այս հարցի շուրջ ստորև կատարենք որոշ քննարկումներ:

Օրենսգրքի 68 հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ իրավաբանական անձի լուծարման մասին որոշում ընդունած իրավաբանական անձի հիմնադիրները կամ դրա համար լիազորմարմինը նշանակում են լուծարային հանձնաժողով: Այդ նույն հոդվածի 3-րդ կետը սահմանում է, որ նշանակման պահից լուծարային հանձնաժողովին են անցնում իրավաբանական անձի գործերի կառավարման լիազորությունները: Իրավաբանական գրականության մեջ կարծիք կա նաև, որ լուծարման գործընթացում գտնվելով, փաստորեն դադարում է իրավաբանական անձի իրավունակությունը¹⁸: Մեր տեսանկյունից, ընկերության կառավարման լիազորությունների փոխանցումով նրա իրավունակությունը, թեկուզև սահմանափակ ծավալով, այնուհանդերձ պահպանվում է (օրինակ՝ սեփականության իրավունքը և

այլն): Ըստ մեզ, գործերի կառավարման լիազորությունների փոխանցումով ընկերությունը կորցնում է միայն իր գործունակությունը:

Քաղաքացիական իրավունքի տեսության մեջ և տարբեր իրավական համակարգերում այլ կերպ են դիտարկվում իրավասուբյեկտության, այսինքն՝ իրավունակության և գործունակության դադարման պահերը: Մասնավորապես Գերմանիայի օրենսդրությամբ սահմանված կարգով՝ սահմանափակ պատասխանատվությամբ և բաժնետիրական ընկերությունների իրավունակությունը և գործունակությունը կարող են ծագել տարբեր ժամկետներում: Գերմանիայում սահմանափակ պատասխանատվությամբ և բաժնետիրական ընկերությունները, մինչև նախնական ընկերության պետական գրանցումը, համարվում են սահմանափակ իրավունակ և գործունակ են դառնում նախնական ընկերությունների պետական գրանցումով¹⁹: Նմանատիպ կարգ է սահմանված նաև Ֆինլանդիայի քաղաքացիական օրենսդրությամբ²⁰:

Գիտնականներից մեծ մասի կարծիքով, իրավաբանական անձանց իրավունակությունը և գործունակությունը ծագում և դադարում են միաժամանակ²¹: Կ.Կ. Յաիչկովի պնդմամբ. «Քանի որ իրավունակությունն ու գործունակությունը իրավաբանական անձի իրավասուբյեկտության տարրերն են, ուստի դրանց դիտարկումը ծագման կամ դադարման տարբեր պահերի առումով անիմաստ է»²²:

Օրենսգրքի 56-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ իրավաբանական անձը ստեղծված է համարվում նրա պետական գրանցման պահից: Իսկապես, ընկերության իրավասուբյեկտությունը, այսինքն՝ առանձին-առանձին վերցրած իրավունակությունն ու գործունակությունը ծագում են նրա պետական գրանցման պահից: Այլ կերպ ասած՝ կազմակերպությունը իրավաբանական անձի կարգավիճակ է ստանում հենց այդ պահից, ինչն էլ խոսում է այն մասին, որ այդ պահից սկսած ընկերությունը ձեռք է բերում և իրավունակություն և գործունակություն:

Օրենսգրքի 69-րդ հոդվածի 7-րդ կետը սահմանում է, որ իրավաբանական անձը համարվում է լուծարված, իսկ նրա գոյությունը՝ դադարած, պետական գրանցման պահից: Շարադրանքից կարելի է հետևություն անել, որ կազմակերպության իրավասուբյեկտությունը, այսինքն՝ իրավունակությունն ու գործունակությունը, պետական գրանցման պահից դադարում են միաժամանակ: Մեր կարծիքով, ընկերության լուծարման ընթացքում նրա իրավունակության և գործունակության դադարման պահերը չեն համընկնում, քանի որ մինչև լուծարման մասին պետական գրանցումը սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը պահպանում է իր իրավունակությունը, սակայն կորցնում է գործունակությունը: Այսինքն՝ ընկերության գործունակությունը դադարում է դեռ այն պահից, երբ կառավարման լիազորությունները փոխանցվում են լուծարման հանձնաժողովին:

Վերոգրյալն ամփոփելով՝ կարելի է գալ հետևյալ եզրակացությունների: Ընկերության իրավասուբյեկտությունը բաղկացած է իրավունակությունից և գործունակությունից: Ընկերության իրավասուբյեկտությունն ամենից առաջ քաղաքացիական բնույթի է: Դա բացատրվում է նրանով, որ վարչական, հարկային, աշխատանքային և այլ իրավահարաբե-

րություններին ընկերությունը կարող է մասնակցել այնքանով, որքանով որ ճանաչվում է քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտ:

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերության իրավունակությունը հատուկ բնույթի է, այսինքն՝ գործունեության կոնկրետ տեսակ ընտրելով, այն կարող է զբաղվել միայն այդ գործունեությամբ և ունենալ միայն այնպիսի իրավունքներ և պարտականություններ, որոնք համապատասխանում են կանոնադրությամբ և այլ իրավական ակտերով սահմանված նրա գործունեության առարկային:

Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունն իր իրավունակությունն իրականացնում է իր համապատասխան մարմինների միջոցով, այսինքն՝ օժտված է նաև գործունակությամբ: Լուծարային գործընթացում գտնվելու կապակցությամբ ընկերության գործերի կառավարման լիազորությունները փոխանցվում են լուծարման հանձնաժողովին: Դա խոսում է նրա մասին, որ ընկերության իրավունակությունը լուծարման գործընթացում չի դադարում, սակայն դադարում է նրա գործունակությունը: Դրանից էլ կարելի է հետևություն անել, որ ընկերության իրավունակության և գործունակության դադարման պահերը չեն համընկնում:

¹ Տե՛ս Матузов Н. И. Субъективные права граждан СССР. Саратов, 1996, Воеводин Л. Д. Конституционные права и обязанности советских граждан. М., 1972, Веберс Я. Р. Правосубъектность граждан в советском гражданском праве. Рига, 1976.

² Տե՛ս Суханов Е. А. Гражданское право. Т.1. М., 1998, С. 114-116, Гражданское право, учебник под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. 6-е издание. Т.1. М., 2002. С. 108-114.

³ Տե՛ս Веберс Я. Р. Правосубъектность граждан в советском гражданском праве, 1976. С. 24.

⁴ Տե՛ս Кротов М. В. Правоспособность и дееспособность. Гражданское право. Учебник под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. Т.1. М., 2002. С. 112.

⁵ Տե՛ս В. С. Ем. Понятие, содержание и виды гражданских правоотношений // Гражданское право. Учебник. Т.1. Отв. Ред. Е. А. Суханов. 3-е изд. М., 2004. С. 125-126.

⁶ Տե՛ս Грось Л. Участие публично-правовых образований в отношениях собственности. Гражданско-правовые проблемы // Хозяйство и право. N 5, 2001. С. 33.

-
- ⁷ Տե՛ս Սуханов Е. А. Юридические лица как участники гражданских правоотношений // Гражданское право. Учебник Т.1. М., 1998. С. 189.
- ⁸ Տե՛ս Синайский В. И. Русское гражданское право. М., 2002. С. 119-121.
- ⁹ Տե՛ս ՀՄՄՀ Քաղաքացիական օրենսգիրք, 04.06.1964, N 34:
- ¹⁰ Տե՛ս Мольков Ю. В. Гражданская правоспособность коммерческих организаций. Правовые проблемы. М., 1996. С. 60.
- ¹¹ Տե՛ս Тосунян Г. Исключительная правоспособность банка // Хозяйство и право. N 5, 1999. С. 58.
- ¹² Տե՛ս Тотьев К. Лицензирование по новым правилам // Хозяйство и право. N 12, 2001. С. 7.
- ¹³ Տե՛ս Слугин А. А. Гражданская правосубъектность юридических лиц. М., 2001. С. 9.
- ¹⁴ Տե՛ս Кряжевских К. П. Право оперативного управления и право хозяйственного ведения по российскому гражданскому праву. Дисс. канд. юрид. наук. М., 2003. С. 96-97.
- ¹⁵ Տե՛ս Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права. Тула, 2001. С. 125.
- ¹⁶ Տե՛ս Суворов Н. С. Об юридических лицах по римскому праву. М., 2000. С. 98.
- ¹⁷ Տե՛ս Плотников В. А. Неосторожность, как форма вины в гражданском праве. Дисс. канд. юрид. наук. М., 1993. С. 65.
- ¹⁸ Տե՛ս Рухтин С. Правоспособность юридического лица. Российская юстиция. N 7, 2001. С. 26-27.
- ¹⁹ Տե՛ս Козлова Н. В. Создание юридических лиц. Хозяйство и право. N 1, 2002. С. 109-110.
- ²⁰ Տե՛ս Козлова Н. В. Правовое положения акционерных обществ и обществ с ограниченной ответственностью в Финляндии. N 10, 15, 2001. С. 68-73.
- ²¹ Տե՛ս Козлова Н. В. Правосубъектность юридического лица. М., Статут. 2005. С. 36.
- ²² Տե՛ս Яичков К. К. Гражданское и торговое право капиталистических государств. М., 1996. С. 81.